

Ihmiskaupan tunnistaminen digitaalisilla alustoilla

Sosiaalitieteiden kandidaatintutkielma

Laatija:
Nella Lehmus

30.5.2025
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Sosiaalitieteet

Tekijä: Nella Lehmus

Otsikko: Ihmiskaupan tunnistaminen digitaalisilla alustoilla

Ohjaaja: Sosiaalitieteiden yliopisto-opettaja Michael Laakasuo

Sivumäärä: 32 sivua (2 liites.)

Päivämäärä: 30.5.2025

Ihmiskauppa on globaali yhteiskunnallinen ongelma ja yksi maailman nopeimmin kasvavista järjestäytyneen rikollisuuden muodoista. Ihmiskaupan tunnistaminen näyttäytyy ajankohtaisena haasteena ihmiskaupan omaksuessa uudenlaisia esimerkiksi teknologian mahdollistamia tapoja toimia rikollisuuden kentällä. Tutkielmassani tarkastelen aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perustuen digitaalisilla alustoilla tapahtuvan ihmiskaupan tunnistamista. Teoreettisena viitekehyksenä kirjallisuuskatsaukselleni on sosiaalinen konstruktioismi, joka avaa ihmiskaupan tunnistamiseen yhteydessä olevien sosiaalisten rakenteiden kehittymistä. Analyysimenetelmänä käytän integroivaa kirjallisuuskatsausta tarkoitukseni tarkastella ilmiötä kriittisesti valitsemastani teoreettisesta näkökulmasta.

Tutkielmani tuloksina löydän aineistostani kolme ihmiskaupan tunnistamisen teemaa. Näitä ovat ihmiskaupan tunnusmerkkien havaitseminen tutkimuksissa kehitetyillä analyysimenetelmillä, asiantuntijuuden yhdistäminen teknologiaan ihmiskaupan tunnistamiseksi sekä hyödynnettyjen ihmiskaupan määritelmien ja indikaattorien yhteys ihmiskaupan tunnistamiseen. Analysoin teemoja sosiaalisen konstruktioismin näkökulmasta.

Johtopäätöksinä tutkielmalleni esitän seuraavia huomioita. Tavat ja määritelmät, joilla ihmiskauppaa pyritään tunnistamaan, perustuvat subjektiivisiin näkemyksiin siitä, miten ihmiskauppa digitaalisilla alustoilla ilmenee, eivätkä näin ollen vain kuvaa ilmiön todellisuutta. Ihmiskaupan tunnistamiseksi vaaditaan teknologian lisäksi viranomaisia ja asiantuntijoita, jotka kykenevät huomioimaan tapauksiin liittyviä kulttuurisia, sosiaalisia ja rakenteellisia tekijöitä suhteessa toisiinsa, ja näin arvioimaan, ovatko teknologisten tunnistusmenetelmien ilmoittamat tapaukset todellisuudessa ihmiskauppaa. Sosiaalinen konstruktioismi teoriana toisaalta rajaa aiheen tarkastelun koskemaan rakenteellista tasoa jättäen pois esimerkiksi yksilöllisiä uhrikokemuksia. Kuitenkin se onnistuu avaamaan ilmiön taustalla olevia yhteiskunnallisia ja ihmisten suorittamia neuvotteluja, merkityksenantoprosesseja ja käytäntöjä, mitkä ovat yhteydessä tapoihin, joilla ihmiskauppaa digitaalisilla alustoilla tunnistetaan. Lopuksi perustelen tarvetta aiheesta koskevalle jatkotutkimukselle, jotta ihmiskauppaa olisi tulevaisuudessa mahdollista yhä paremmin tunnistaa, torjua ja ennaltaehkäistä.

Avainsanat: ihmiskauppa, järjestäytynyt rikollisuus, digitaaliset alustat, teknologinen tunnistaminen, sosiaalinen konstruktioismi

Raportti tekoölyn käytöstä: Hyödynsin tutkielmassani tekoölyä osana ideointiprosessiani, oikeinkirjoituksen tarkistamista ja tekstin kääntämistä. Aineiston löytämiseksi hyödynsin tekoölyä parhaan mahdollisen hakusanayhdistelmän kehittämisessä.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Keskeisten käsitteiden määrittely ja aiempi tutkimus	6
2.1	Ihmiskauppa	6
2.2	Digitaaliset alustat, analyysityökalut ja tekoäly	6
2.3	Aiempi tutkimus ihmiskaupasta ja sen tunnistamisesta	7
3	Ihmiskaupan ja sen tunnistamisen sosiaalinen rakentuminen	9
3.1	Sosiaalinen konstruktionismi	9
3.2	Ihmiskauppa sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä	11
3.3	Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma ihmiskaupan tunnistamiseen	12
4	Tutkimusasetelma	13
4.1	Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymys	13
4.2	Aineisto	13
4.3	Tutkimusmenetelmät	15
5	Ihmiskaupan tunnistamisen mekanismit	16
5.1	Ihmiskaupan tunnusmerkkien havaitseminen analyysimenetelmillä	16
5.2	Teknologian yhdistäminen asiantuntijuuteen ihmiskaupan tunnistamiseksi	19
5.3	Ihmiskaupan määritelmien ja indikaattorien yhteys tunnistamiseen	21
6	Johtopäätökset	24
6.1	Tutkielman keskeiset tulokset	24
6.2	Tutkielman rajoitteet ja jatkotutkimustarve	26
	Lähteet	28
	Liitteet	31
	Liite 1. Kirjallisuusaineisto	31

1 Johdanto

Ihmiskauppa on globaali järjestäytyneen rikollisuuden muoto, joka on viime vuosien teknologisen kehityksen myötä omaksunut muun rikollisuuden tavoin uusia tapoja toimia. Ihmiskaupan kuvataan olleen esimerkiksi vuoden 2018 tilastoissa kolmanneksi suurin rikollisuuden ala heti huumekaupan ja asekaupan jälkeen (ECPAT 2018), sekä vuonna 2023 toiseksi yleisin järjestäytyneen rikollisuuden muoto talousrikollisuuden jälkeen (Global Initiative Against Transnational Organized Crime). Lisäksi ihmiskauppa kuvataan yhtenä maailman nopeimmin kasvavista rikollisuuden muodoista (esim. U.S. Department of Justice), ja pakkotyön tarkoituksessa tapahtuvan ihmiskaupan vuosittaisten tuottojen on arvioitu olevan jopa 236 miljardia dollaria (International Labour Organization [ILO] 2024). Ihmiskaupan, kuten myös muun rikollisuuden, todellista määrää maailmassa on kuitenkin vaikea arvioida. Siksi on mahdollista, että ihmiskauppa on vielä laajempi ilmiö kuin mitä tilastot osoittavat.

Ihmiskaupan todelliseen laajuuteen suhteutettuna sen näkyvyys julkisessa keskustelussa on ollut marginaalista. Ilmiö on ollut kuitenkin myös Suomessa esillä mediassa erityisesti ulkomaiseen halpatyövoimaan liittyvien eettisten ongelmien, ihmiskauppaepäilyjen ja näihin liittyvien rikostuomioiden takia (ks. esim. Auvinen 2025). Ihmiskauppa käsittää kuitenkin myös monia muita järjestelmällisen hyväksikäytön laittomia muotoja. Yleisesti ihmiskauppaan luetaan kuuluvaksi pakkotyövoiman lisäksi ihmisten laitton maahantuonti ja salakuljetus sekä seksuaalisessa tarkoituksessa tapahtuva hyväksikäyttö ja paritustoiminta. Esimerkiksi vuonna 2016 on arvioitu jopa 40,3 miljoonan ihmisen joko työskennelleen pakon alaisena tai eläneen pakkoavioliitossa (International Labour Organization [ILO] 2017). ILO:n (2017) mukaan näistä ihmiskaupan uhreista 71 % oli naisia tai tyttöjä, ja joka neljäs uhreista lapsi. Uhrien tunnistaminen on kuitenkin monimutkaista ja haasteellista, koska esimerkiksi uhrin avun piiriin hakeutumiseen voi liittyä pelko mahdollisista rangaistuksista niin viranomaisten kuin uhrin rekrytoineen rikollisen henkilön toimesta.

Internetin ja teknologian kehityksen myötä ihmiskaupan tunnistamiseen liittyy uusia ajankohtaisia haasteita ihmiskauppatoiminnan siirtyessä digitaalisille alustoille. Toisaalta sama kehitys mahdollistaa uusia keinoja myös ihmiskaupan vastaisille toimijoille ja viranomaisille ilmiön torjumiseksi (ks. esim. Gerry, Muraszkievicz & Vavoula 2016). Esimerkiksi Milivojevic, Moore ja Segrave (2020) painottavat teknologian yhtäaikaista roolia sekä ihmiskaupan toiminnan mahdollistajana uhrien rekrytoinnissa ja kontrolloinnissa että keinona torjua ilmiötä teknologisen valvonnan ja uhrien tunnistamisen avulla. Tämän takia he

myös ehdottavat teknologian ja sen roolin kriittistä tarkastelua yhteiskunnallisten valtasuhteiden näkökulmasta sen sijaan, että teknologia nähtäisiin pelkästään uhkana tai ratkaisuna (Milivojevic ym. 2020). Musto ja Boyd (2014) kuvailevat artikkelissaan teknologian mahdollistamia tapoja ihmiskaupan torjumiseen neljästä eri keinosta koostuvan 4A-viitekehyksen avulla. Ensimmäinen näistä tavoista hyödyntää teknologiaa on tietoisuuden ja näkyvyyden lisääminen ilmiöstä (engl. awareness), toinen kattavan datan kerääminen ihmiskauppatutkimusten tueksi (engl. amassment), kolmas valvonnan tehostaminen (engl. augmentation) sekä neljäs yhteistyön parantaminen ja teknologian kehittäminen automaattisin tai algoritmisin menetelmin (engl. advancement) (Musto & Boyd 2014).

Ihmiskaupan tunnistamiseen liittyy myös muita kuin teknologian mukanaan tuomia haasteita. Erityisesti tavat, joilla ihmiskauppaa määritellään, ovat yhteydessä siihen, millä perusteilla ilmiötä tunnistetaan. Esimerkiksi O'Connell Davidson (2010) nostaa esiin ihmiskaupan ja ”modernin orjuuden” käsitteiden rakentuvan poliittisten ja moraalisten arvojen ja päätösten mukaan, mitkä taas ohjaavat tapoja, joilla ihmiskauppaa pyritään tunnistamaan. Hän kuvaa myös ihmiskauppaan liitetyn orjuuden ja vapauden olevan sosiaalisesti ja historiallisesti rakentuneita kategorioita ja monitulkintaisia käsitteitä, jotka eivät välttämättä todellisuudessa näyttäytyä annettujen määritelmien mukaisesti (O'Connell Davidson 2010).

Ihmiskaupan tapoja toimia digitaalisilla alustoilla on tieteellisesti hyödyllistä tutkia, jotta teknologian kehityksen tuomia uusia mahdollisuuksia järjestäytyneelle rikollisuudelle ymmärrettäisiin paremmin. Tämän ymmärtäminen voi auttaa luomaan uusia keinoja tunnistaa ilmiötä, joka luo edelleen tapoja ennaltaehkäistä ja torjua ihmiskauppaa kansallisten ja kansainvälisten organisaatioiden ja viranomaisten hyödynnettäväksi. Lisäksi verkossa tapahtuvan ihmiskaupan tunnistamista koskeva tutkimus voi auttaa syventämään ymmärrystä teknologian kehityksen merkityksestä yhteiskunnan ja sosiaalisten rakenteiden kehittymiselle.

Kandidaatintutkielmani on kirjallisuuskatsaus ihmiskaupan tunnistamisesta digitaalisilla alustoilla. Rajaan tutkielmani koskemaan seksuaalisen hyväksikäytön (engl. sex trafficking) ja työvoiman hyväksikäytön (engl. labor trafficking) tarkoituksessa tapahtuvaa ihmiskauppaa. Tarkastelen verkossa ilmenevää ihmiskauppaa ja sen tunnistamista sosiaalisen konstruktionismin teorian näkökulmasta. Kirjallisuuskatsauksessani analysoin viimeisen kymmenen vuoden aikana julkaistuja tutkimusartikkeleita aiheesta.

2 Keskeisten käsitteiden määrittely ja aiempi tutkimus

2.1 Ihmiskauppa

Hyödynnän tutkielmassani YK:n eli Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 2006 asettamaa määritelmää ihmiskaupasta. Tämän mukaan ihmiskauppa on ihmisten värväämistä, kuljettamista, majoittamista tai kätkemistä tyypillisesti väkivallan, pakottamisen, petoksen tai harhaanjohtamisen avulla, minkä tarkoituksena on hyötyä uhreista taloudellisesti. (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC].) UNODC:n mukaan ihmiskauppa sisältää seksuaalisen hyväksikäytön ja prostituutioon, työhön tai kerjäämiseen pakottamisen, pakkoavioliitot, elinkaupan ja pakkorekrytoimisen lapsisotilaiksi tai osaksi rikollista toimintaa. Ihmiskauppa kuvataan tyypillisesti vakavimmaksi mahdolliseksi ihmisoikeusrikkomukseksi, mihin pyritään vaikuttamaan muun muassa kansainvälisillä sopimuksilla ja tuomioistuimilla (United Nations 2002).

Lisäksi valtioiden määrittelemät kansalliset lait ovat yhteydessä siihen, millä kriteerein toiminta tunnistetaan rikolliseksi teoksi ja ihmiskaupaksi. Yksi keskeinen ihmiskaupan terminologiseen määrittelyyn liittyvä ristiriita koskee sitä, mitkä kaikki rikollisen toiminnan ja hyväksikäytön muodot luetaan kuuluvaksi ihmiskauppaan tietyssä ajassa ja kontekstissa (McCarthy 2014). Esimerkiksi salakuljetus (engl. smuggling) ja työn hyväksikäyttö (engl. labor exploitation) eroavat ihmiskaupasta määritelmällisesti vain sen perusteella, onko uhri joutunut osaksi toimintaa vastoin tahtoaan tai pakotettuna. Salakuljetuksen kriteerien mukaisesti henkilö on suostunut toimintaan, toisin kuin ihmiskaupan uhriksi joutuessaan. Työn hyväksikäyttöön taas tulee sisältyä pakottamista tai vallan väärinkäyttöä, jotta sen määritellään olevan ihmiskauppaa. (Polaris Project 2021.)

2.2 Digitaaliset alustat, analyysityökalut ja tekoäly

Tutkielmassani määrittelen digitaalisten alustojen (myös digitaaliset ympäristöt ja verkkoalustat) sisältävän kaikki kirjallisuuskatsauksen aineistossani mainitut verkkosivustot, sosiaalisen median palvelut, viestintäsovellukset ja keskustelufoorumit. Analyysityökaluilla (myös analyysimenetelmät) viitataan kaikkiin aineistossani esiteltyihin teknologisiin ja tekoälypohjaisiin tunnistussovelluksiin sekä avainsanalistoihin, joita hyödynnetään verkossa tapahtuvan ihmiskaupan tai siihen liitettyjen tunnusmerkkien havaitsemisessa.

Digitaalisiin alustoihin tutkielmassani kuuluvat esimerkiksi jo lopetettu Backpage ja erityisesti tämän aikuisviihdeosio (Alvari ym. 2017; Nagpal. ym. 2017), sosiaalisen median alustat, kuten Facebook, Instagram ja Twitter (nykyinen X) (Arora ym. 2023; Andrews ym. 2018), seuranhaku- ja aikuisviihdesivustot (Dubrawski ym. 2015; Giommoni ym. 2024; L’Hoiry ym. 2024) sekä työpaikkailmoituksille suunnattu verkkosivusto darbasuzsienye.org (Volodko ym. 2020). Analyysityökaluihin kuuluvat aineistossani kuvatut erilaiset avainsanalistat (L’hoiry ym. 2024; Dubrawski ym. 2015 ja), tutkimuksissa kehitetyt esimerkiksi tekoälypohjaiset sovellukset (Alvari ym. 2017; Dubrawski ym. 2015; Giommoni ym. 2024) sekä useat kone- ja syväoppimismenetelmät ja näiden yhdistelmät (Arora ym. 2023; Dubrawski ym. 2015; Nagpal ym. 2017).

Tekoälyllä kuvataan koneen kykyä ihmisille tyypilliseen älykkääseen toimintaan sisältäen päättelykykyä, oppimista, suunnitelmallisuutta ja luovuutta, joiden avulla teknologiset menetelmät hahmottavat ja analysoivat ympäristöään ratkaisten ongelmia. Tekoälyn muotoihin kuuluvat ohjelmistot, jotka toimivat virtuaalisina avustajina, hakukoneina, kuva-analyysityökaluina sekä puheen- ja kasvojen tunnistajina, sekä robotit, robottiautot, droonit ja asioiden internetistä koostuva niin sanottu ruumiillistettu tekoäly. (Euroopan Parlamentti 2023.)

2.3 Aiempi tutkimus ihmiskaupasta ja sen tunnistamisesta

Ihmiskauppa on ollut suosittu tutkimuskohde vasta noin parin vuosikymmenen ajan. Ilmiötä on kuitenkin tänä aika tutkittu niin yhteiskuntatieteellisestä kuin myös oikeustieteellisistä, poliittisista ja eettisistä näkökulmista. Tutkimuskirjallisuuteen ihmiskauppa on ilmestynyt noin 2000-luvulta alkaen, ja sitä on tutkittu laajalti viimeisen parin vuosikymmenen ajan (ks. esim. Weitzer 2014). Myös Wen, Klarin, Goh ja Aston (2020) havaitsivat ihmiskauppaa koskevan tutkimuksen merkittävän kasvun 2000-luvun alkupuolella, jota ennen ihmiskauppaa käsitelleitä tutkimuksia oli julkaistu alle 20 artikkelia vuosina 1982–2003. Tähän vertailukohteena voi todeta, että pelkästään vuoden 2017 aikana julkaistuja artikkeleita aiheesta on ilmestynyt 367 (Wen ym. 2020).

Ihmiskauppaa tietyssä kulttuurissa ja maantieteellisessä sijainnissa tapahtuvana ilmiönä on analysoitu aiemmassa tutkimuksessa sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä. Esimerkiksi Shahid, Zain ja Khan (2024) kuvaavat Afganistanin ihmiskauppatilannetta sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Sosiaalisen konstruktionismin kuvataan

selittävän sitä, miten tietyt sosiaaliset ja kulttuuriset normit, rakenteet ja käytännöt ovat ajan myötä mahdollistaneet ihmiskaupan toiminnan normalisoitumisen. Teorian avulla nostetaan esiin, miten valtiot ja järjestöt suhtautuvat Afganistanissa tapahtuvaan ihmiskauppaan yksilöllisten rikollisjärjestöjen toimintana, kun todellisuudessa se on kulttuuristen ja sosiaalisten rakenteiden tuottamaa. Esimerkiksi köyhyyden, sotien, heikon terveydenhuollon ja koulutuksen sekä sukupuolisen syrjinnän katsotaan kuuluvan näihin ihmiskaupan todellisiin juurisyihin. (Shahid ym. 2024.)

Koska ihmiskaupan siirtyminen verkkoon on vielä suhteellisen uusi ilmiö, sen tunnistamisesta tässä ympäristössä ei ole kovin pitkälle ulottuvaa tai laajaa empiiristä tutkimusta. Tämän vuoksi olen pyrkinyt keräämään olemassa olevaa ja ajantasaista ihmiskaupan tunnistamista käsittelevää tutkimusta osaksi omaa kirjallisuuskatsaustani. Viime vuosina on kuitenkin julkaistu useita kirjallisuuskatsauksia, joissa arvioidaan verkossa tapahtuvaa ihmiskauppaa käsitteleviä tutkimuksia ja näiden tuloksia. Esimerkiksi Dimas (2022) on analysoinut ilmiötä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan keskittyen ihmiskaupan torjunnan näkökulmaan. Vaikka artikkelissa on tarkasteltu yhteensä 142 tieteellistä julkaisua, siinä havaitaan useita eri ihmiskaupan tunnistamista koskevia tutkimuksellisia epäkohtia. Esimerkiksi seksikauppaan liittyvä ihmiskauppa on huomattavasti tutkitumpaa kuin työn hyväksikäytön ihmiskauppa, vaikka jälkimmäinen on tilastollisesti merkittävämpää kuin ensimmäinen. Lisäksi olemassa oleva tutkimus keskittyy erityisesti korkeiden tuloerojen alueisiin, kuten Pohjois-Amerikkaan. Tutkimusten näkökulma taas suuntautuu selvästi enemmän rikollisten tunnistamiseen ja syyttämiseen kuin esimerkiksi uhrien suojelemiseen tai ilmiön ennaltaehkäisyyn. (Dimas ym. 2022.)

Tutkimus verkossa ilmenevän ihmiskaupan tunnistamisesta kuvataan olevan vielä yksittäisiin empiirisiin näyttöihin perustuvaa, ja sen korostetaan vaativan tulevaisuudessa systemaattisempaa tutkimista kokonaiskuvan saamiseksi ilmiöstä (Milivojevic ym. 2020; Kjellgren 2022; Meyer & Shelley 2020). Verkossa tapahtuvan ihmiskaupan tunnistamista ei ole myöskään analysoitu aiemmin sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä. Tutkielmani tarkoituksena on siis tarkastella ihmiskaupan tunnistamista uudesta teoreettisesta näkökulmasta.

3 Ihmiskaupan ja sen tunnistamisen sosiaalinen rakentuminen

Analysoin tutkielmani teoreettisen viitekehyksen eli sosiaalisen konstruktionismin avulla ihmiskauppaa ja sen tunnistamista digitaalisilla alustoilla. Hyödynnän tämän luvun teoreettisessa tarkastelussa myös Bergerin ja Luckmannin (1994) sosiaalisten rakenteiden institutionalisoitumisen kolmea momenttia eli vaihetta. Ensimmäisenä näistä ulkoistaminen kuvaa yksilön ajatusten siirtymistä tämän sosiaaliseen ympäristöön eli ympäröiville ihmisille. Toisena momenttina objektivointumisen käsittää näiden ajatusten vakiintumista osaksi yhteisön tai tietyn sosiaalisen lähipiirin normeja ja käytäntöjä. Kolmantena sisäistäminen on näiden yhteisöissä vakiintuneiden käsitysten muodostumista osaksi yksilön omaa sisäistä ajatusmaailmaa. (Berger & Luckmann 1994.)

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalinen konstruktionismi on erityisesti yhteiskuntatieteissä paljon käytetty teoreettinen selitysmalli. Sosiaalinen konstruktionismi pyrkii selittämään, miten käsitys todellisuudesta on rakentunut historiallisten ja kulttuuristen käytäntöjen, normien ja arvojen pohjalta (Burr 2015, 1–12). Teorian keskeinen piirre on, että todellisuus on inhimillisesti tuotettua eli ihmisten itsensä aikaan saamaa ja yhdessä neuvottelemalla päätettyä (Berger ja Luckmann 1994; Burr 2015, 1–12).

Bergerin ja Luckmannin (1994) mukaan sosiaalisten rakenteiden vakiintumiseen viittaavalla käsitteellä, institutionalisoitumisella, tarkoitetaan yleisesti tiettyjen käytäntöjen, normien ja sääntöjen muodostumista yhteisesti hyväksytyiksi ja luonnollisina pidetyiksi tavoiksi toimia ja käyttäytyä. Yksi esimerkki yleisesti sosiaalisesti konstruktioksi osoitetusta ilmiöstä ja instituutiosta on raha. Raha on ihmisten ajan saatossa kehittämä väline helpottamaan kaupankäyntiä ja toimimaan maksuna palveluista. Setelit ja kolikot ovat rahan fyysisiä muotoja, mutta nykyään suuri osa rahasta on pelkkiä tililtä toiselle siirtyviä numeroita konkreettisen materian sijasta. Esimerkiksi seteli on fyysisesti vain pala paperia, joka ei itsessään ole lähes minkään arvoinen, vaan sille annettu arvo on yhteiskunnassamme sille erikseen yhdessä sovittu.

Ilmiöiden sosiaalista rakentumista ja institutionalisoitumista voidaan havainnollistaa kolmen eri mekanismin avulla. Ensimmäisenä näistä on ulkoistaminen, joka kuvaa yksilön alkujaan sisäisten ajatusmallien, käsitysten ja uskomusten leviämistä yksilön sosiaaliseen ympäristöön ja lähipiiriin, kuten perheelle ja ystäville, kehittyen vähitellen yhteisiksi käsityksiksi jostakin

ilmiöstä. Tämän seurauksena ulkoistetut, eli yksilön sosiaaliseen ympäristöön levinneet käsitykset ja käytännöt, alkavat muotoutua luonnollisena pidetyksi osaksi todellisuutta. (Berger & Luckmann 1994). Tästä esimerkkinä voisi käyttää kättelyä vakiintuneena tapana tervehtiä tai esittäytyä toisille ihmisille. Se on saanut alkunsa, kun joku on päättänyt kättelyn olevan kohtelias tapa ja alkanut levittää tätä tapaa ympärilleen tavatessaan tai tervehtiessään uusia ihmisiä. Näin muut ihmiset ovat sittemmin myös itse omaksuneet tavan kätellä osana hyviä käytöstapoja.

Institutionalisoitumisen toista mekanismia kutsutaan objektivoitumiseksi. Objektivoituminen edellyttää ilmiöiden tai käytäntöjen jatkuvaa toistumista sosiaalisessa kontekstissa tai vuorovaikutuksessa, eli erilaisissa ihmisten välisissä tilanteissa niin, että ne muodostuvat osaksi todellisuutta, eikä niiden merkitystä enää arkisessa toiminnassa juuri kyseenalaisteta (Berger & Luckmann 1994). Esimerkiksi yksilön auktoriteetti tai korkea valta-asema, kuten tietyn alan asiantuntija-asema, merkittävä poliittinen virka tai suuren seuraajakunnan keränneenä sosiaalisen median vaikuttajana toimiminen, voi edesauttaa ilmiön sosiaalista hyväksyntää ja vakiintumista. Esimerkiksi valtamediassa huippuekonomistiksi tai talousosaajaksi nimitetyn henkilön Suomen taloustilannetta koskevista mielipiteistä ja ohjeistuksista voi helposti tulla ihmisten näkökulmasta objektiivisia ja puolueettomia todellisuuden kuvaajia.

Nämä luonnollistuneet käsitykset todellisuudesta kehittyvät osaksi myös yksilöiden omia sisäisiä ajatusmalleja ja ymmärryksiä, mitä kuvataan sosiaalisen rakentumisen kolmannella mekanismilla, sisäistämisellä. Nämä mekanismit muodostavat siis tietynlaisen kehämäisen prosessin, jossa yksilön subjektiiviset käsitykset yleistyvät vähitellen yhteisiksi jaetuiksi ymmärryksiksi ja todellisuutta kuvaaviksi selityksiksi ja lopulta toiset yksilöt omaksuvat nämä omiksi sisäisiksi ajatusmalleikseen. (Berger & Luckmann 1994.) Myös laki on yleisesti osoitettu sosiaalisesti konstruktiiviseksi. Laki on luotu rajoittamaan ja sääntelemään ihmisten toimintaa ja käyttäytymistä tiettyjen yhteisten pelisääntöjen mukaisiksi, ja niiden rikkomisesta seuraa yhdessä päätettyjä rangaistuksia. Laki on riippuvainen paikasta ja ajasta, koska valtiot ja osavaltiot määrittelevät omat lakinsa, ja lakia voi muuttaa uusilla yhdessä päätetyillä ja valmistelluilla lakiasetuksilla. Esimerkiksi naisten saama äänioikeus on tyypillinen lain ajallisen kehityksen kuvaaja, sillä äänioikeus oli pitkään laissa määritelty kuuluvaksi vain miehille. Naisten äänioikeus on myös sidoksissa valtion määrittämään lakiin, ja se toteutuikin nykyään suurimmassa osassa valtioista.

Sosiaalista konstruktionismia on myös kritisoitu sen tavasta perustella todellisuuden rakentumista vahvasti kielen ja diskurssien antamien merkitysten pohjalta ja jättää huomiotta muita yhteiskunnallisia ilmiöitä selittäviä tekijöitä, kuten materiaalisuutta, fyysistä ympäristöä ja biologiaa. Tämän takia on riskinä, että sosiaalinen konstruktionismi nojaa liikaa relativismiin, tarkoittaen että kaiken tiedon ja todellisuuden nähdään olevan juuri sosiaalisesti rakentunutta. (Hacking 2009.)

3.2 Ihmiskauppa sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä

Ihmiskaupan juuret yltävät historiallisesti pitkälle, eikä ilmiötä ole aina määritelty rikolliseksi toiminnaksi. Ihmiskaupan juuret sijoitetaan tyypillisesti antiikin Kreikan orjainstituutioon ja tämän jälkeiseen siirtomaavallan aikaiseen orjakauppaan (Kahlos 2019). Ihmiskauppa-termin syntymisen ja maailmanlaajuisen leviämisen kuvataan alkaneen 1800- ja 1900-lukujen taitteessa tapahtuneista sopimuksista valkoisen orjakaupan lopettamiseksi. Ensimmäisen kerran ihmiskauppa on määritelty YK:n ihmiskauppalisäpöytäkirjassa eli Palermon sopimuksen lisäpöytäkirjassa. (Autio & Karjala 2012.) Määritelmä hyväksyttiin vuonna 2000, josta se on sittemmin vakiintunut esimerkiksi Euroopan unioniin, Euroopan neuvostoon ja niin valtioiden kuin kansalaisjärjestöjen käyttöön (Roth 2012, 295).

Usein esiintyvän *modern day slavery* -termin käyttö nykyajan ihmiskaupan synonyymina kuvaa ihmiskaupan orjuudesta lähtöisin olevia juuria. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti käsitykset ihmiskaupasta ovat historiaan ja kulttuuriin sidonnaisia, mutta myös näiden tuottamia (Burr 2015). Ihmiskauppa oli tärkeä osa antiikin Kreikan yhteiskunnan toimintaa, kun taas nykyään se on lainvastainen ja moraalisesti tuomittava rikollisuuden muoto. Ihmiskaupan asema myös tutkimuksessa on sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti vakiintunut viimeisen parin vuosikymmenen aikana, kun se on saavuttanut paikkansa merkityksellisenä yhteiskunnallisena ja rikollisena ilmiönä.

Sosiaalinen konstruktionismi on ihmisten konkreettisen käyttäytymisen ja toiminnan lisäksi yhteydessä kieleen. Kieli tuottaa merkityksiä asioille, mutta on myös itsessään sosiaalinen konstruktio (Burr 2015). Bergerin ja Luckmannin (1994, 47–52) mukaan kieli mahdollistaa todellisuutta koskevien yhteisten käsitysten muodostumisen ja vakiintumisen sekä yhteiskunnallisten normien ja rakenteiden ylläpitämisen. Sosiaalinen konstruktionismi avaa ihmiskaupan käsitteen yhteyttä ajalliseen kontekstiin (Berger & Luckmann 1994, 37–39), eli siihen, miten ihmiskauppaa ennen määriteltiin ja millaisia hyväksikäytön muotoja siihen

luettiin kuuluvaksi verrattuna tämänhetkisiin määritelmiin. Ajallisen kontekstin lisäksi sosiaalinen konstruktionismi perustelee myös ihmiskaupan käsitteellisen ymmärryksen paikkasidonnaisuutta (Berger & Luckmann 1994, 37), eli sitä, miten ihmiskauppaa määritellään eri puolilla maailmaa esimerkiksi kunkin valtion lainsäädännössä.

3.3 Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma ihmiskaupan tunnistamiseen

Tutkielmani tarkoituksena on kirjallisuuskatsauksen aineistoni avulla tarkastella ihmiskaupan tunnistamista sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Aiemmassa ihmiskaupan tunnistamista koskevassa tutkimuskirjallisuudessa tätä ei ole vielä tehty. Esimerkiksi Burrin (2015) mukaan sosiaalinen konstruktionismi ohjaa tarkastelemaan kriittisesti, ovatko luonnollisina pidetyt ilmiöt todellisuudessa luonnollisesti syntyneitä vai sosiaalisesti rakennettuja. Tästä näkökulmasta pyrin tutkielmassani selvittämään, mihin ihmiskaupan tunnistaminen todellisuudessa perustuu. Pyrin esimerkiksi kuvaamaan ihmiskaupalle annettuihin merkityksiin ja sitä koskeviin neuvotteluihin liittyen sitä, kuka ihmiskauppaa, sen tunnusmerkkejä ja uhreja saa määritellä.

Sosiaalinen konstruktionismi voi avata ihmiskaupan tunnistamisen taustalla olevia historiallisia ja kulttuurisia rakenteita ja kehityskulkuja. Teoria voi myös auttaa ymmärtämään ihmiskaupan tunnistamiseen liittyviä mahdollisia haasteita ja ristiriitoja. Näin sosiaalinen konstruktionismi voi tarjota uudenlaisia työkaluja ihmiskaupan tunnistamisen mekanismien kehittämiseen.

Teoria sisältää kuitenkin myös omat aiemmin mainitsemani rajoitteensa liittyen siihen, että se näkee ilmiöiden rakentuvan aina sosiaalisesti eli ihmisten tuottamina, eikä näin ole olemassa yhtä luonnollista totuutta. Ihmiskaupan tunnistaminen voi teorian näkökulmasta kuitenkin olla haastavaa esimerkiksi todellisen hyväksikäytön erottamiseksi, koska sen nähdään olevan konteksti- ja kulttuurisidonnaista sekä tulkinnanvaraista. Tämän takia on mahdollista, että uhreja joko jää tunnistamatta tai tunnistetaan virheellisillä perusteilla institutionalisoituneiden uhrimääritelmien takia. Esimerkiksi uhrin omia kokemuksia siitä, onko tätä hyväksikäytetty, ei välttämättä oteta huomioon tarkastellessa ilmiötä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Näin teoriaan liittyvä kulttuurin ja sosiaalisten rakenteiden korostunut rooli voi jättää piiloon muita ihmiskaupan tunnistamiseen liittyviä yhtä merkittäviä tekijöitä, kuten uhrin omat kokemukset.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkielmani tavoitteena on tutkia ihmiskaupan tunnistamista digitaalisissa ympäristöissä ilmenevänä globaalina järjestäytyneen rikollisuuden muotona. Analysoin sosiaalisen konstruktionismin avulla ihmiskaupan tunnistamisen yhteyttä aikaan ja kulttuuriin sekä yhteiskunnallisiin normeihin. Hyödynnän taustateoriaani kuvatessani ihmiskaupan tunnistamista ja siihen liittyvien prosessien yhteyttä ihmiskauppaa koskevien määritelmien, käsitysten ja käytäntöjen vakiintumiseen. Rajaan aiheeni käsittelemään ihmiskaupan muodoista seksuaalisen hyväksikäytön ja työvoiman hyväksikäytön tarkoituksessa tapahtuvaa ihmiskauppaa. Pyrin selvittämään kirjallisuusaineistoni avulla millä keinoin ihmiskaupan toimintaa voidaan digitaalisilla alustoilla tunnistaa. Tutkimuskysymykseni on siis:

Miten ihmiskauppaa voidaan tunnistaa digitaalisilla alustoilla?

4.2 Aineisto

Aineistonhakuni tapahtui Google Scholarin, EPSCO:n, Volterin, Finnan ja Scopuksen tietokantojen kautta. Lisäksi hyödynsin jo löytämiäni aineistoja käyttämällä ”etsi samanlaisia artikkeleita” -toimintoa sekä aineistojen käyttämiä lähteitä löytääkseni lisää kirjallisuutta aiheesta. Kehitetty hakusanayhdistelmäni oli ("human trafficking" OR "sex trafficking" OR "labor trafficking" OR "exploitation") AND (detection OR identification OR monitoring OR algorithm* OR "machine learning" OR AI) AND (digital OR "social media" OR "online platform*" OR "dark web" OR "internet recruitment" OR advertisement*) AND ("social science*" OR sociology OR criminology). Tällä hakusanayhdistelmällä sain hakutuloksia, jotka käsittelivät jollain tavalla rajaamiani ihmiskaupan muotoja ja sen verkossa tapahtuvaa tunnistamista, sisällyttäen tutkimukseen sosiaalitieteellisen näkökulman. Tätä hakusanayhdistelmää käyttäessäni rajasin etsimäni aineiston ajallisesti viimeisen kymmenen vuoden sisällä julkaistuksi. Tuloksia hakusanayhdistelmällä sain esimerkiksi EBSCO:sta 16 ja Scopuksesta 18. Tätä hakusanayhdistelmää hyödyntäen, sitä eri hakukerroilla hieman muuttaen sekä jo aiemmin käyttämäni kirjallisuutta hyödyntäen etsin aineistoani.

Valitsemani aineisto koostuu kahdeksasta vuosien 2015–2024 välillä julkaistusta empiiristä tutkimustietoa tuottavasta vertaisarvioidusta artikkelista (ks. Liite 1. Kirjallisuusaineisto). Koska tarkastelemani ilmiö ja tutkielmani näkökulma ovat globaaleja, kaikki aineistoksi

valikoituneet lähteet ovat englanninkielisiä. Kaikki aineistot vastaavat tutkimuskysymykseeni omasta tutkimuksellisesta näkökulmastaan. Osa aineistosta valikoitui käyttämieni hakusanayhdistelmien ja julkaisuajan perusteella sekä osa jo käyttämieni lähteiden tai kirjallisuuskatsaukseen valikoituneen aineiston avulla. Yhtenä indikaattorina aineiston luotettavuuteen käytin tämän saamaa viittausten määrää.

Seuraavaksi esittelen valitsemani aineistot ilmestymisjärjestyksessä uusimmasta vanhimpaan aloittaen kahdesta verkkosivustojen profiileja ja mainoksia analysoivasta tutkimuksesta. L’Hoiry, Moretti ja Antonopoulos (2024) kehittävät artikkelissaan aiemman kirjallisuuden ja suorittamiensa asiantuntijahaastattelujen pohjalta analyysityökalun tunnistamaan ihmiskaupan merkkejä aikuisviihdeprofiileista. Giommoni ja Ikwu (2024) analysoivat seksityöpalvelumainoksia suurimmalla brittiläisellä seksityöpalveluille omistetulla verkkosivustolla hyödyntämällä tutkimuksessa kehitettyjen indikaattorin avulla tunnistavaa menetelmää.

Seuraavat kolme artikkelia tutkivat ihmiskaupan tunnistamista joko haitallisen verkkosisällön, työpaikkailmoitusten tai sosiaalisen median avulla. Arora ja muut (2023) kuvaavat haitallisten sisältöjen, mukaan lukien ihmiskaupan, tunnistamista verkossa hyödyntäen kvantitatiivista ja kvalitatiivista analyysia. Volodko, Cockbain ja Kleinberg (2020) tunnistavat ulkomailla työskenteleviin kohdistuvaa ihmiskauppaa analysoimalla työpaikkailmoituksia useiden indikaattorien avulla liettualaisella verkkosivustolla. Andrews, Brewster ja Day (2018) kehittävät tutkimuksessaan menetelmän, joka pyrkii tunnistamaan järjestäytyntä rikollisuutta sosiaalisesta mediasta, käyttäen esimerkkitapauksenaan ihmiskauppaa.

Viimeiset kolme aineistoa hyödyntävät ihmiskaupan tunnistamisessa aikuisviihdeilmoitusten sisältöjä. Alvari, Shakarian ja Snyder (2017) hyödynsivät tutkimuksessaan tekstiä analysoivaa mallia Backpage-verkkosivuston aikuisviihdeilmoituksista ihmiskaupan merkkien tunnistamiseksi. Nagpal, Miller, Boecking, ja Dubrawski (2017) pyrkivät tunnistamaan ihmiskaupan toimijoita yhdistelemällä esimerkiksi aikuisviihdesivustojen ilmoitusten puhelinnumeroita sekä aika- ja sijaintitietoja. Dubrawski, Miller, Barnes, Boecking ja Kennedy (2015) etsivät tutkimuksessaan esimerkiksi koneoppimisen avulla aikuisviihdeilmoituksista ihmiskauppaan viittaavia tunnusmerkkejä.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Toteutan ihmiskaupan tunnistamista käsittelevän tutkielmani aiempaa tutkimusta analysoivana kirjallisuuskatsauksena. Aineistoni tutkimusmenetelmänä käytän kuvailevaa kirjallisuuskatsausta ja sen integroivaa muotoa. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kuvataan sopivan yleiskuvan luomiseen tutkittavasta aiheesta, eikä se aseta tutkielmalleni liian tiukkoja sääntöjä aineiston tai sen valinnan suhteen (Salminen 2023). Täten olen voinut sisällyttää aineistooni eri tieteenalojen tuottamaa ja eri tavoin tutkimuskysymykseeni vastaavaa kirjallisuutta.

Integroivan analyysimenetelmän kuvataan sopivan uuden tiedon tuottamiseen ja ilmiön monipuoliseen tarkasteluun (Salminen 2023). Integroivan kirjallisuuskatsauksen yhdeksi piirteeksi kuvataan kriittinen arviointi (Salminen 2023), jota käytän tutkielmassani esimerkiksi analysoidessani sitä, selittääkö sosiaalinen konstruktionismi ihmiskaupan tunnistamista digitaalisilla alustoilla. Integroiva menetelmä tukee erilaisten metodien yhdistelemistä (Salminen 2023), minkä vuoksi se myös sopii tutkielmaani, jossa vertailen toisiinsa osana aineistoani erilaisin menetelmin tuotettua tutkimusta.

Sisällytän aineistoni tulosten analysointiin myös sosiaalisen konstruktionismin näkökulman, eli sovellan tutkielmassani teoriasidonnaista lukutapaa. Lisäksi hyödynnän sisällönanalyysia löytääkseni aineistoni tuloksia yhdistäviä näkökulmia. Teemoittelua käytän näiden tuloksista esiin nousseiden näkökulmien ja samankaltaisuuksien ryhmittelyssä.

5 Ihmiskaupan tunnistamisen mekanismit

Analysoin kirjallisuuskatsauksen aineistoni esittelemiä tuloksia digitaalisilla alustoilla tapahtuvan ihmiskaupan tunnistamisen tavoista. Hyödynnän analyysissäni sosiaalista konstruktionismia selittämään sitä, miten ihmiskaupan tunnistamisessa käytetyt menetelmät ovat rakentuneet ja vakiinnuttaneet paikkansa. Olen jakanut aineistoni keskeisimmät tulokset kolmeen teemaan: ihmiskaupan tunnusmerkkien havaitseminen tutkimuksissa kehitetyillä analyysimenetelmillä, asiantuntijuuden yhdistäminen teknologiaan ihmiskaupan tunnistamiseksi sekä hyödynnettyjen ihmiskaupan määritelmien ja indikaattorien yhteys ihmiskaupan tunnistamiseen.

5.1 Ihmiskaupan tunnusmerkkien havaitseminen analyysimenetelmillä

Ensimmäinen aineiston tuloksista esiin nouseva tema on analyttisten tunnistusmenetelmien kehittäminen ja yhdistely toisiin analyysityökaluihin osana tutkimusta mahdollisena tapana tunnistaa ihmiskauppaepäilyjä verkkoalustoilla. Esimerkiksi L’Hoiry ym. (2024) kehittivät osana tutkimustaan STIM (Sexual Trafficking Identification Matrix) -analyysityökalun. Tutkimuksen tavoitteena oli erotella laillisista seksityöntekijöiden aikuisviihdeilmoituksista ihmiskaupan toimijoiden ilmoitukset, joissa uhreja mainostetaan valheellisesti laillisina seksityöntekijöinä. Tutkimuksessa kehitetty STIM auttoi tunnistamaan ihmiskaupaan viittaavia aikuisviihdeprofiileja toimimalla tarkistuslistana viranomaisille. STIM perustui tiettyihin tunnusmerkkeihin, jotka esimerkiksi asiantuntijoiden mukaan viittaavat ihmiskaupaan. (L’Hoiry ym. 2024.) Myös Alvari ym. (2017) analysoivat tutkimuksessaan verkossa ilmenevän ihmiskaupan tunnusmerkkejä kehittämällä S3VM-R-mallilla. Malli osoittautui tutkimuksessa tehokkaaksi tavaksi tunnistaa mahdollisia ihmiskaupaan liittyviä ilmoituksia, ja se voi auttaa viranomaisia löytämään johtolankoja tapahtuvasta ihmiskaupasta. Malli analysoi mainoksista niiden käyttämää kieltä ja kielioppia, tekstin rakennetta, avainsanoja ja fraaseja sekä ilmoitettuja hinta- ja yhteystietoja. (Alvari ym. 2017.) Molempien menetelmien ihmiskaupan tunnistaminen perustui siis ihmiskaupalle oletettujen ja tutkimuksissa määriteltyjen tunnusmerkkien etsimiseen. Näin tutkimuksissa hyödynnetyt tunnusmerkit eivät vain syntyneet itsestään vaan saivat roolinsa mahdollisina ihmiskaupan ilmentäjinä erilaisten neuvottelujen, tulkintojen ja merkitystenantojen kautta.

Arora ym. (2023) huomasivat haitallisia verkkosisältöjä koneoppimismenetelmillä tutkiessaan ihmiskaupan ja seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisen olevan verkkoalustoilla selvästi

heikompaa kuin esimerkiksi vihapuheen tunnistamisen. Tämä saattoi johtua esimerkiksi siitä, että ihmiskaupaan ja hyväksikäyttöön liittyviä sisältöjä määriteltiin alustojen käyttöehdoissa huomattavasti epämääräisemmin kuin vihapuhetta, jota koskevat säännöt olivat paljon tarkempia. Ihmiskaupan ja seksuaalisen hyväksikäytön heikon tunnistamisen kuvattiin olevan myös mahdollisesti yhteydessä ilmiöitä koskevan tutkimuskirjallisuuden suhteellisen vähäiseen määrään johtuen esimerkiksi eettisistä ja lakiin liittyvistä rajoitteista. (Arora ym. 2023.) Konstruktionistisen näkemyksen mukaan tämä kuvaa ihmiskaupan määritelmistä käytävien neuvottelujen ja kamppailujen yhteyttä siihen, millä kriteerein ihmiskauppaa voidaan tunnistaa. Tutkimus ihmiskaupan tunnistamisesta verkkoalustoilla perustuu vielä hyvin vähäiseen määrään empiiristä tutkimusta. Tämän takia ihmiskaupan tunnusmerkit eivät ole vielä vakiintuneet osaksi alustojen käyttöehtoja samalla tavalla kuin vihapuheen, jonka ilmeneminen myös verkossa on laissa huomattavasti tarkemmin määritelty.

Aroran ja kumppaneiden tulokset voivat auttaa paremmin tunnistamaan alustojen haasteita ja samalla mahdollisesti kehittämään automaattista tunnistamista huomioimaan paremmin kontekstia. Tutkijat kuvaavat, etteivät nykyiset koneoppimismenetelmät kykene huomioimaan historiallista, kulttuurista ja lakiin liittyvää ympäristöään. Tietty sisältö saattaa olla esimerkiksi jossain maassa laitonta ja toisessa taas täysin normaalia. (Arora ym. 2023.) Tämä vahvistaa sosiaalisen konstruktionismin mukaista ymmärrystä siitä, että ilmiöt eivät ole luonteeltaan universaaleja, vaan ne rakentuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja määrittelyissä sekä yhteydessä ympäröivään kulttuuriin. Täten ilmiöiden ymmärtämiseen tarvitaan myös kykyä tulkita historiallisia ja kulttuurisia rakenteita ja kehityskulkuja.

Andrews ym. (2018) kehittivät tutkimuksessaan heikkoja signaaleja tunnistavan menetelmän, joka pyrki tunnistamaan järjestäytyneitä rikollisuutta, kuten ihmiskauppaa, sosiaalisesta mediasta. Menetelmä perustuu heikkojen signaalien eli tiettyjen järjestäytyneeseen rikollisuuteen viittaavien teemojen ja ilmausten tunnistamiseen sosiaalisen median alustoilta, kuten Twitteristä. Heikkojen signaalien teemoiksi ryhmiteltiin fyysiset vammat, fyysinen ulkomuoto, kyvyttömyys lähteä paikasta sekä epäsäännöllinen liikehdintä. Näihin teemoihin liitetyiksi avainsanoiksi kuvattiin esimerkiksi väkivallalle altistuminen, asuminen yhdessä muiden naisten kanssa, muiden kontrollin alaisena oleminen sekä se, että naiset eivät vaikuta poistuvan paikasta. Heikkojen signaalien tunnistamiseksi käytettiin poimintamenetelmiä, joiden tarkoitus oli huomioida sanojen ja ilmausten esiintymisympäristö eli konteksti. (Andrews ym. 2018.) Nämä heikot signaalit rakentuvat institutionaalisessa kontekstissa sen mukaan, millainen toiminta on yhdessä neuvottelemalla määritelty epänormaalksi tai

poikkeavaksi käyttäytymiseksi. Tutkijat onnistuivat kehittämään menetelmän sosiaalisen median alustoilta kerätyn datan ja sijaintien yhdistelemiseen, minkä avulla viranomaiset pystyvät kohdentamaan tutkintansa tietyille alueille ja tällä tavoin mahdollisesti paljastamaan ihmiskauppaverkostoja (Andrews ym. 2018).

Dubrawski ym. (2015) loivat tutkimuksessaan asiantuntijahaastattelujen pohjalta 115 ilmaisua ja lyhyttä fraasia sisältävän avainsanalistan ihmiskaupan mahdollisista tunnusmerkeistä.

Avainsanalista sisälsi sanoja, kuten ”asian”, ”girls”, ”young”, ”discreet” ja ”exotic”.

Avainsanalista koodattiin valmiisiin aikuisviihde-mainoksia analysoiviin

koneoppimismenetelmiin. Tutkimuksen tuloksena todettiin analyysimenetelmien

todennäköisesti tehostavan ihmiskauppaan liittyvää viranomaistyötä ja uhrien tunnistamista,

vaikka kaikkia ihmiskaupan uhreja ja toimijoita ei voida silti tunnistaa ainoastaan

analyysimenetelmän avulla. (Dubrawski ym. 2015.) Myös tässä tutkimuksessa ihmiskaupan

tunnistaminen perustuu asiantuntijoiden kanssa neuvoteltuihin ihmiskauppaa ilmentäviin

kielellisiin piirteisiin. Näille 115 sanalle on rakennettu esimerkiksi julkisessa keskustelussa ja

mediassa merkityksiä, mitkä tulkitaan kuuluvan ihmiskaupan tunnusmerkkeihin esimerkiksi

tietyn sosiaalisen aseman tai kulttuuristen piirteiden vuoksi.

Nagpal ym. (2017) kehittivät tutkimuksessaan tehokkaan menetelmän tunnistamaan

mahdollista ihmiskauppaa suurista data-aineistoista apuvälineeksi ilmiötä tutkiville

viranomaisille. Koneoppimismenetelmien avulla puhelinnumeroita, kuva- ja tekstidataa sekä

ilmoitusten aika- ja sijaintitietoja yhdistelmällä ja toisiinsa vertailemalla ihmiskauppaan

viittaavia ilmoituksia saatiin eroteltua kaikkien ilmoitusten joukosta. Menetelmäyhdistelmä

onnistui erottelemaan perinteisin keinoin helposti huomaamatta jääviä tunnusmerkkejä, joiden

avulla saatiin tunnistettua epäiltyjä ihmiskauppaverkostoja. Erityisesti se tunnisti

ilmoituksissa toistuvia kaavoja ja ihmiskauppaan mahdollisesti viittaavia klustereita, mitkä

muodostuivat esimerkiksi ilmoitusten tekstirakenteiden samankaltaisuuksista, samojen kuvien

käytöstä useissa eri profiileissa, samojen puhelinnumeroiden toistumisesta sekä

julkaisuajankohtiin liittyvistä säännönmukaisuuksista. (Nagpal ym. 2017.) Ihmiskaupan

tunnistaminen kuvataan tutkimuksessa teknologian ja asiantuntijoiden yhdessä tuottamana

sosiaalisena prosessina, missä luonteeltaan alun perin neutraaleille elementeille, kuten

puhelinnumeroille, rakennetaan erilaisia merkityksiä. Puhelinnumeron toistuessa useassa eri

ilmoituksessa yhdessä muiden ihmiskauppaan viittaavien tunnusmerkkien kanssa se tulkitaan

epäilyttävänä ja ihmiskauppaan liitettävänä piirteenä.

5.2 Teknologian yhdistäminen asiantuntijuuteen ihmiskaupan tunnistamiseksi

Toinen useamman aineiston tuloksista havaittava piirre on asiantuntijatiedon hyödyntäminen yhdessä teknologisten menetelmien ja analyysityökalujen kanssa, jotta ihmiskauppaa tunnistettaisiin digitaalisilla alustoilla mahdollisimman tehokkaasti. L’Hoiry ym. (2024) hyödyntävät osana STIM-analyysityökalun kehittämistä poliisien käytännön asiantuntijuutta ihmiskaupan tunnistamisesta. STIM:n ensimmäinen versio luotiin aiempaa tutkimusta kokoavan kirjallisuuskatsauksen sekä 26:n muun muassa poliisien, juristien, tutkijoiden ja kansalaisjärjestöjen edustajien kanssa suoritetun asiantuntijahaastattelun pohjalta. Näiden pohjalta mainoksista löydettäviksi ihmiskaupan todennäköisiksi tunnusmerkeiksi määriteltiin esimerkiksi tiettyjen fraasien toistuminen, mainosten identtisyys, tarjottujen palveluiden laajuus ja edullisuus sekä kuvista havaitut toistuvuudet. (L’Hoiry ym. 2024.) Näihin ihmiskauppaa ilmentäviin teemoihin päädyttiin konstruktionistisen ajattelun mukaisesti yhdessä neuvottelemalla. Näin ollen tunnusmerkit ovat sosiaalisesti tuotettuja, eivätkä vain mainoksista löydettyjä objektiivisia havaintoja.

STIM:ä testattiin kahden kuukauden ajan poliisityössä osana ihmiskauppatutkintoja, minkä perusteella analyysityökalua kehitettiin poliisien huomaamien puutteiden ja parannusehdotusten mukaisesti. Testijakson perusteella poliisit huomasivat, että STIM saattoi jättää tunnistamatta osan ihmiskaupan merkeistä ja samalla tehdä vääriä hälytyksiä pyrkiessään tunnistamaan ihmiskauppaa. Analyysityökaluun lisättiin esimerkiksi kuvien eksplisiittisyyden astetta ja paremmin kontekstia huomioivia ominaisuuksia. (L’Hoiry ym. 2024.) STIM:n kehittämisessä sosiaalinen rakentuminen näkyi siinä, miten poliisit ja tutkijat neuvottelivat ihmiskaupan tunnistamisen kriteereistä uudelleen huomattuaan siinä heikkouksia. Näin ihmiskaupan merkitys ja sen tunnistaminen muuttuivat osana analyysityökalun kehittämistä. Tutkijat painottavat viranomaisten käytännön osaamisen ja tiedon yhdistämistä olemassa olevaan tutkimusnäyttöön ja teknologiaan ihmiskaupan verkossa tapahtuvan tunnistamisen edistämiseksi (L’Hoiry ym. 2024). Konstruktionistisesti ihmiskaupan käsitettä tutkimuksessa ovat siis rakentaneet tutkimuksesta saadun datan lisäksi viranomaiset, poliisit, tutkijat ja aiempi kirjallisuus.

Myös Andrews ym. (2018) hyödynsivät tutkimuksessaan monialaista yhteistyötä kerätessään ensin tietoa ihmiskauppaan liitetyistä piirteistä alan asiantuntijoilta, ja tämän perusteella kehittäessään tutkijoiden ja data-analyttikkojen avulla näitä piirteitä tunnistavia menetelmiä.

Myös poliisityötä hyödynnettiin esimerkiksi menetelmän käyttöttestauksessa. Tutkimuksessa kehitettiin sosiaalisen median alustoilta järjestäytyneitä rikollisuutta ”heikkojen signaalien” avulla tunnistavaa menetelmää käyttäen esimerkkitapauksena ihmiskauppaa. Ihmiskauppaan viittaavia heikkoja signaaleja olivat alustojen julkaisuista havaitut viittaukset ja avainsanat liittyen esimerkiksi fyysisiin vammoihin ja taloudelliseen riippuvuuteen. Heikkojen signaalien tunnistus yhdessä tekstiä ja sijainteja yhdistelevän menetelmän kanssa osoittautui mahdollisesti tehokkaaksi tavaksi tunnistaa järjestäytyneen rikollisuuden uhkia. Yksittäiset heikot signaalit eivät onnistuneet paljastamaan luotettavasti rikollista toimintaa, mutta yhdistelemällä yksittäisiä tapauksia toisiinsa sijaintien ja heikkojen signaalien avulla, saatiin tunnistettua mahdollisia laajempia kokonaisuuksia ja epäiltyjä rikosverkostoja. Sen lisäksi, että menetelmä on kehitetty poliisityötä hyödyntäen, sen käyttö vaatii asiantuntijoiden omaamaa tietoa digitaalisilla alustoilla tapahtuvasta ihmiskaupasta ja sen tunnistamisesta. (Andrews ym. 2018.) Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta asiantuntijatietao hyödynnettiin niiden ihmiskauppaan yhteydessä olevien sosiaalisten ja kulttuuristen merkitysten ymmärtämisessä, joita teknologinen menetelmä ei kykene tunnistamaan. Asiantuntijat pystyvät ottamaan huomioon kontekstisidonnaisuuden ja esimerkiksi kielenkäytön vivahteet, toisin kuin vain heikkoja signaaleja automaattisesti tunnistava menetelmä.

Dubrawski ym. (2015) painottavat myös tutkimuksensa tulosten perusteella sitä, että analyysityökalut ainoastaan merkitsevät ihmiskauppaan mahdollisesti viittaavat ilmoitukset epäilyttäväiksi näiden sisältämien tunnusmerkkien perusteella. Näitä tunnusmerkkejä olivat avainsanalistan sisältämät viittaukset esimerkiksi eksoottisuuteen tai nuoreen ikään. Analyysimenetelmät toimivat lähinnä ilmoitusten priorisoijina viranomaisten suorittamille tutkinnoille todellisten ihmiskauppatapausten tunnistamiseksi. (Dubrawski ym. 2015.) Tiettyihin ammatteihin, kuten poliisiin, tai tietyn asiantuntija-aseman tiedeyhteisössään saaneen henkilön ominaisuuksiin, sisältyy yhteisössä sisäänrakennettuja oletuksia. Näitä ovat esimerkiksi henkilön tiettyyn ilmiöön kohdistuva erityisosaaminen, jota näiden roolien ja asemien ulkopuolisilla henkilöillä ei oleteta samasta asiasta olevan. Näin alan asiantuntijoiden hierarkkinen ja sosiaalisesti rakentunut asema sijoittuu teknologian yläpuolelle, minkä seurauksena poliisit ja viranomaiset ovat päätäntävällässä siitä, millaisia tunnusmerkkejä hyväksytään viitteiksi tapahtuvasta ihmiskaupasta.

5.3 Ihmiskaupan määritelmien ja indikaattorien yhteys tunnistamiseen

Kolmas aineiston tuloksista erottuva teema käsittelee osana analyysityökaluja käytettyjen ihmiskaupan määritelmien ja indikaattorien yhteyttä siihen, millaisin perustein mahdollista ihmiskauppaa digitaalisilla alustoilla tunnistetaan. Esimerkiksi Volodko ym. (2020) kehittivät tutkimuksessaan kymmenen työperäisen ihmiskaupan indikaattorin avulla todennäköistä ihmiskauppaa tunnistavan menetelmän, jolla he tutkivat työhön liittyvän ihmiskaupan yleisyyttä. Kvantitatiivista sisällönanalyysia käyttävä menetelmä analysoi työpaikkailmoituksia ulkomailta työtä etsiville liettualaisille tarkoitettulla verkkosivustolla. UNODC:n määritelmän ja tutkimuskirjallisuuden perusteella määriteltiin työperäisen ihmiskaupan indikaattorit, jotka operationalisoitiin osaksi menetelmää. Operationalisoituihin tunnusmerkkeihin kuuluivat seuraavat: ei vaatimusta kohdemaan tai vieraan kielen osaamiselle, ei vaatimusta aiemmalle työkokemukselle tai pätevyydelle, järjestetty matka kohdemaahan ja kuljetus työpaikalle, järjestetty ja muiden työntekijöiden kanssa jaettava majoitus, avun tarjoaminen kohdemaahan asettumiseen (kuten pankkitilin avaamiseen), majoitus-, kuljetus- ja matkakulujen vähentäminen palkasta, palkka alle laillisen minimipalkan ja työtunnit yli laillisen työajan. Tutkimuksen tuloksina havaitaan lähes kaikkien (98,4 %) työpaikkailmoitusten sisältäneen vähintään yhden työperäisen ihmiskaupan indikaattorin, joka teki yksittäisten indikaattorien hyödyntämisestä haasteellista. Kuitenkin vahvoihin työperäisen ihmiskaupan indikaattoreihin, eli liian alhaiseen palkkaa ja liian korkeaan työaikaan, yhdistelemällä muita indikaattoreita pystyttiin tunnistamaan epäiltyä ihmiskauppaa. Tutkimus painottaa menetelmien ja indikaattoreiden kehittämistä tulevaisuudessa empiirisen tutkimuksen avulla niin, että ne tunnistaisivat paremmin ihmiskauppaa sekä mahdollisesti myös muita työn hyväksikäytön muotoja. (Volodko ym. 2020.)

Myös Giommonin ym. (2024) tutkimuksessa kehitettiin UNODC:n määrittelemiin ihmiskaupan tunnusmerkkeihin perustuva tiedonkeruuohjelma, joka kävi läpi seksityöpalveluilmoituksia kymmenen eri ihmiskaupan indikaattorin avulla. Tutkimuksen tarkoituksena oli tunnistaa mahdollisia ihmiskauppaepäilyjä näiden joukosta. Indikaattoreiksi muodostuivat kolmannen tai ensimmäisen monikon pronominin käyttö (he/me), sama puhelinnumero useassa eri ilmoituksessa, huomattava samankaltaisuus usean eri ilmoituksen välillä, riskialttiin tai väkivaltaan viittaavien palveluiden tarjoaminen, halvan hinnoittelun mainostaminen, seksityöntekijän sijainnin säännöllinen muuttuminen, sijainnin muuttuminen samanaikaisesti muiden mainostettujen seksityöntekijöiden kanssa, vain puhelupalveluiden

tarjoaminen sekä nuoreen ikään tai alaikäisen vaatekokoon viittaavat kuvaukset. Tutkimuksen tuloksena havaittiin, että 58,3 % ilmoituksista sisälsi vain yhden ihmiskauppaan viittaavan indikaattorin, 21,3 % sisälsi kaksi indikaattoria ja vain 1,7 % ilmoituksista sisälsi kolmen tai useamman indikaattorin. Tämän perusteella sivustolla oli suhteellisen vähän ihmiskauppaan viittaavia ilmoituksia. Indikaattorit osoittautuivat tehokkaaksi tavaksi seuloa ilmoituksia ja ilmoittaa todennäköisistä ihmiskauppaepäilyksistä, mutta pelkästään indikaattorien avulla ihmiskaupan tunnistaminen ei ollut mahdollista. (Giommoni ym. 2024.)

Lisäksi L'Hoiry ym. (2024) kehittivät tarkistuslistamuotoisen tunnistusmenetelmän, joka koostui neljästä kategoriasta: kuvat, kieliasu ja yksityiskohdat, tarjotut palvelut sekä oman asiantuntijuuden ja kokemuksen hyödyntäminen. Kuviin liittyviin ihmiskaupan tunnusmerkkeihin kuuluivat esimerkiksi kuvien ja tekstikuvausten väliset ristiriidat koskien mainostetun henkilön kansallisuutta tai ikää. Kieleen ja yksityiskohtiin liittyviä indikaattoreita olivat esimerkiksi sama tai samankaltainen teksti, mainoskuva ja puhelinnumero useissa eri ilmoituksissa. Tarjottuihin palveluihin sisältyviä tunnusmerkkejä olivat taas esimerkiksi hinnan edullisuus yleiseen hintatasoon verrattuna ja lisäpalveluiden tarjoaminen ilmaiseksi. (L'Hoiry ym. 2024.) Ihmiskaupan tunnistaminen rakentuu tutkimuksessa viranomaisten ja tutkijoiden antamille merkityksille, joiden kautta mainoksista pyritään havaitsemaan epäilyttäviä yksityiskohtia ja yhdistelmiä näistä. Nämä merkitykset syntyvät asiantuntijoiden tulkitessa mainoksia tietyistä omaa kulttuurista, kokemuksellista ja sosiaalista taustaansa heijastavista lähtökohdistaan.

Alvarin ym. (2017) tutkimuksessaan kehittämän mallin löytämiä ihmiskaupan indikaattoreita olivat taas esimerkiksi kolmannelta persoonasta puhuminen, lasten seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavat sanat tai fraasit, usein ihmiskauppaan liitettyjen maiden, kuten Thaimaan mainitseminen, useat samassa ilmoituksessa mainostetut uhrit, uhrien alaikäisyyteen viittaavien painojen mainitseminen ja linkki verkkosivustolle tai hierontapalveluun. (Alvari ym. 2017.) Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti tekstin rakenteeseen ja kieleen liittyvät indikaattorit kuvastavat niitä yhteiskunnallisesti rakentuneita merkityksiä, joita ihmiskauppaan liitetään. Ristiriitaista teorian näkökulmasta saattaa olla teknologisen menetelmän oletettu kyky tunnistaa ihmiskauppaa kielen avulla, sillä kielen ymmärtäminen on kontekstisidonnaista ja kieli sosiaalisesti rakentunutta. Teorian mukaisesti kieli itsessään on sosiaalinen konstruktio eikä vain jokin neutraali tekijä, joka kuvaa ilmiöiden todellista luonnetta (Burr 2015).

Sekä Volodkon ym. (2020) että Giommonin ym. (2024) tutkimuksissa hyödynnetään UNODC:n määrittelemiä ihmiskaupan tunnusmerkkejä analyysityökalujen kehittämisessä. UNODC:n määritelmät toimivat siis tulkinnallisina viitekehyksinä itse tutkimukselle ja tunnistusmenetelmillä sen suhteen, millä tavoin mahdollista ihmiskauppaa voidaan havaita. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti ihmiskaupan merkitys rakennettiin näiden lainsäädäntöön perustuvien määritelmien pohjalta. Näin ollen ihmiskauppa ei ole olemassa itsestään selvänä ilmiönä, vaan se perustuu yhteiskunnallisesti hyväksytyihin ja viranomaisten neuvottelemiin kriteereihin. Lisäksi on oleellista nostaa esiin, että kaikissa aineistoni tutkimuksissa on hyödynnetty jossain määrin virallisia tai asiantuntijoiden laatimia määritelmiä tai näiden perusteella luotuja ihmiskaupan indikaattoreita.

6 Johtopäätökset

Aiempaan tutkimukseen perustuvan integroivan kirjallisuuskatsaukseni tuloksena hahmotin tapoja, joilla ihmiskauppaa pyritään tunnistamaan digitaalisilla alustoilla. Hyödynsin myös sisällönanalyysia aineistoja yhdistävien teemojen löytämiseksi tutkimustuloksista. Aineistoni koostui kahdeksasta tutkimusartikkelista, joiden tuloksia tarkastelin sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä. Tutkimuskysymykseni oli siis: miten ihmiskauppaa voidaan tunnistaa digitaalisilla alustoilla.

6.1 Tutkielman keskeiset tulokset

Tutkielmani tuloksista muodostin kolme tutkimuskysymykseeni vastaavaa teemaa. Ensimmäisen mukaan ihmiskaupan mahdollisia tunnusmerkkejä voitiin havaita tutkimuksissa kehitetyillä teknologisilla analyysimenetelmillä. Toisessa teemassa todennäköisiä ihmiskauppatapauksia tunnistettiin yhdistämällä asiantuntijuutta teknologiaan. Kolmannessa taas analysoitiin mahdollisen ihmiskaupan tunnistamisen yhteyttä tiettyjen yleisten indikaattorien ja määritelmien käyttämiseen.

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että tutkimuksissa kehitetyt analyysimenetelmät auttoivat käymään läpi suuria aineistoja, mutta perustuivat aina tiettyihin ennalta määriteltyihin tunnusmerkkeihin (L’Hoiry ym. 2024; Alvari ym. 2017; Arora ym. 2023; Andrews ym. 2018; Dubrawski ym. 2015; Nagpal ym. 2017). Näin analyysimenetelmät saattavat heijastaa ihmiskauppaan esimerkiksi asiantuntijoiden toimesta liitettyjä käsityksiä, eivätkä toimi objektiivisina todellisuuden kuvaajina tai ilman ihmisten rakentamia tulkintakehyksiä. Tähän liittyen tuloksissa korostui myös se, miten esimerkiksi poliisit ja tutkijat saattoivat suunnata määrittelyillään teknologian toimintaa ja kehitystä (L’Hoiry ym. 2024; Andrews ym. 2018; Dubrawski ym. 2015), havainnollistaen ihmiskaupan tunnistamisen sosiaalista rakentumista. Myös tietyt yhteiskunnassa vakiintuneet määritelmät, kuten UNODC:n määritelmä ihmiskaupan tunnusmerkeistä, voivat ohjata ihmiskaupan tunnistamista ollessaan sisäänkirjoitettu osa analyysimenetelmiä (Volodko ym. 2020; Giommoni ym. 2024).

Tuloksissa korostuu, että teknologiset menetelmät tarvitsevat ihmiskaupan tunnistamiseksi rinnalleen asiantuntijoita, jotka osaavat tulkita ihmiskaupan sosiaalista ja kulttuurista kontekstia, kuten kielenkäytön myötä annettuja merkityksiä tai tiettyyn kulttuuriin kuuluvia normeja (Alvari ym. 2017; Dubrawski ym. 2015; L’Hoiry ym. 2024). Esimerkiksi Dubrawski ym. (2015) painottavat, että rikollisten toimijoiden kehittäessä toimintaansa myös

ihmiskauppaa torjuvien tutkijoiden ja viranomaisten tulee pysyä teknologisen ja sosiaalisen kehityksen mukana. Tutkimuksissa kehitetyt menetelmät voivat erotella ja ilmoittaa mahdollisesti epäilyttäviistä tapauksista, mutta ne eivät suoraan tunnista tapahtuvaa ihmiskauppaa. Täten ihmiskaupan tunnistamiseen tarvitaan yhä asiantuntijoiden suorittamaa työtä, missä otetaan huomioon konteksti sekä kulttuurisesti rakentuneet merkitykset. Esimerkiksi työaika ja palkkaus ovat vahvasti yhteydessä maan lakiin, jossa työtä tehdään, jolloin näiden laillisen määrän vaihtelu tulee ottaa huomioon pohtiessa, onko tilanteessa kyse vapaaehtoisesta työstä vai työvoiman hyväksikäytöstä. Myös työn hyväksikäytön ja siihen liittyvän ihmiskaupan välinen raja on usein häilyvä, jolloin on tärkeää arvioida tapauskohtaisesti, liittyykö tilanteeseen pakottamista, harhaanjohtamista tai valta-aseman hyväksikäyttöä.

Ihmiskaupan tunnistamisessa keskeistä on sille annettujen merkitysten sosiaalinen rakentuminen, eli esimerkiksi se, miten ihmiskauppaan liitettyä uhriutta tai pakottamista määritellään. Tulosten perusteella ihmiskaupan tunnusmerkit ovat sekä yhteydessä institutionaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin että viranomaisten, asiantuntijoiden ja tutkijoiden keskinäisissä neuvotteluissa päätettyjä. Esimerkiksi lainsäädäntö seksityön laillisuudesta voi johtaa siihen, että maissa, joissa seksityö on laillista, henkilö tunnistetaan helpommin ihmiskaupan uhriksi verrattuna maihin, joissa seksityö on laitonta. Ympäröivä kulttuuri taas voi vaikuttaa tietynlaisten työolojen normalisoimiseen. Esimerkiksi siirtolaisten muita heikommat työolot ovat normaali osa Qatarin ja Dubain kulttuuria, kun taas Euroopassa ja erityisesti Pohjoismaissa niitä voidaan pitää viitteinä tapahtuvasta ihmiskaupasta. Viranomaisten neuvotteluihin liittyen esimerkiksi poliisin näkökulma keskittyy lähinnä rikosoikeudellisiin seikkoihin, kun taas sosiaalityöntekijä voi korostaa tapauksessa enemmän uhrin omaa kokemusta.

Tunnistamisessa hyödynnetyt analyysimenetelmät toimivat niille annettujen yhteiskunnallisesti hyväksytyjen, kuten UNODC:n tai lainsäädännöllisten määritelmien ja näissä mainittujen ihmiskaupan tunnusmerkkien pohjalta. Konstruktionistisen käsityksen mukaisesti ne heijastavat tiettyjä vallitsevia yhteiskunnallisia käsityksiä ihmiskaupasta, eivätkä vain kuvaa objektiivisesti maailmantilaa. Analyysimenetelmät siis tunnistavat ihmiskauppaa sen mukaan, miten yhteiskunta sen ymmärtää kussakin ajassa, kulttuurissa ja poliittisessa tilanteessa. Tutkielmani teoreettinen näkökulma auttaa havaitsemaan piiloon jääviä rakenteellisia ja vallankäytöllisiä mekanismeja, joita ihmiskaupan tunnistamisen taustalla on. Näitä voivat olla esimerkiksi viranomaisten laatimat määritelmät ihmiskaupan

ilmenemisestä, jotka saattavat syyllistyä eriarvoistaviin tai syrjiviin käytäntöihin johtuen oletetun uhrin kulttuurisesta taustasta tai alkuperästä. Tutkielman tulokset tukevat myös aiemmassa tutkimuksessa huomattuja kulttuurisia ja poliittisia sidoksia niin ihmiskaupan määrittelyyn kuin sen tunnistamiseen (esim. O'Connell Davidson 2010).

Aiemmassa tutkimuksessa sosiaalista konstruktionismia on käytetty ihmiskaupan taustalla olevien syiden ymmärtämiseksi (ks. esim. Shahid ym. 2024), mutta sitä ei ole vielä hyödynnetty verkossa ilmenevän ihmiskaupan tunnistamisessa. Tämän vuoksi tutkielmani sisältää uuden näkökulman ihmiskaupan tunnistamiseen, mikä korostaa merkitystenannon ja sosiaalisten mekanismien roolia teknologisen kehityksen rinnalla. Näin tutkielmani tarkastelee ihmiskaupan tunnistamista vuorovaikutuksen, tulkintojen ja vallankäytön kautta syntyneenä ilmiönä, eikä vain digitaalisilla alustoilla tunnistettavana ongelmana. Ihmiskaupan tunnistamisessa on siis kyse yhteiskunnallisesti rakennetuista käsityksistä liittyen esimerkiksi siihen, kuka nähdään uhrina missäkin tilanteessa ja millä ehdoilla.

6.2 Tutkielman rajoitteet ja jatkotutkimustarve

Tutkielman rajoitteet liittyvät esimerkiksi siihen, että ihmiskauppa ja sen tunnistaminen ovat luonteeltaan jatkuvasti kehittyviä ilmiöitä. Niiden ajantasainen tutkiminen on haasteellista, koska ilmiön tunnistamisen kehittyessä myös rikolliset toimijat samanaikaisesti sopeuttavat tapojaan toimia välttääkseen kiinnijäämistä (esim. Dubrawski ym. 2015). Teknologialla ja sen kehityksellä on myös oma roolinsa ihmiskaupan merkitysten rakentumisessa. Toisaalta tämä rajoite kuitenkin perustelee ihmiskaupan jatkuvan empiirisen tutkimisen tarvetta, jotta on mahdollista kehittää toimivia keinoja ilmiön tunnistamiseksi.

Myös sosiaalisen konstruktionismin viitekehuksesta ihmiskaupan tunnistamisen selittäminen rajaa pois toisia mahdollisesti ilmiötä selittäviä, kuten yksilöpsykologisia teorioita. Teorian sisältämä ja aiemmin kuvaamani oletus siitä, että kaikki ilmiöt ovat luonteeltaan sosiaalisesti tuotettuja, sulkee pois mahdollisesti oleellisia ympäristöön, sen luomiin mahdollisuuksiin ja uhrin kokemuksiin liittyviä tekijöitä. Kuitenkin sosiaalinen konstruktionismi avaa niitä ihmiskaupan määrittelyn ja tunnistamisen sosiaalisia ja kulttuurisia prosesseja, joita esimerkiksi yksittäisten toimijoiden valintoja analysoivat teorit eivät onnistuisi selittämään. Sosiaalinen konstruktionismi auttaa ymmärtämään miten ihmiskaupan tunnistaminen rakentuu neuvottelujen ja vallankäytön myötä eikä yksittäisen ihmisen tekojen perusteella. Teoria ottaa huomioon tuloksista nousseet kontekstisidonnaiset ja vuorovaikutukselliset

mekanismit painottamalla ihmiskauppaa koskevien käsitysten jatkuvaa kehittymistä ja neuvottelun kohteena olemista. Näin ihmiskaupan merkitystä rakennetaan esimerkiksi viranomaisten, tutkijoiden ja median tuottaessa vallitsevia tapoja ymmärtää ihmiskauppaa. Sosiaalisen konstruktionismin kautta tarkastelu tuo ilmiöön oman yhteiskunnallisesti merkittävän näkökulmansa. Se avaa ihmiskauppaa koskevien käsitysten syntymistä ihmisten oman toiminnan, keskinäisten neuvottelujen ja merkitystenannon välityksellä.

Tulevaisuudessa olisi hyödyllistä tutkia vielä tarkemmin esimerkiksi sitä, miten lainsäädännöt, kansainväliset sopimukset ja teknologian kehitys vaikuttavat ihmiskaupan määritelmän rakentumiseen. Näistä saatujen tulosten perusteella olisi mahdollista jatkaa sen analysoimista, miten ihmiskaupan määritelmät vaikuttavat siihen, millä perusteilla ihmiskauppaa tunnistetaan. Lisäksi erityisesti poliittisilla keskusteluilla ja päätöksillä on merkittävä rooli ihmiskaupan tunnistamisessa. Tämän vuoksi tieteen tulisi omalla panoksellaan nostaa ihmiskaupan tunnistaminen yhä keskeisemmäksi ja ajankohtaisemmaksi keskustelunaiheeksi. Näin myös ilmiön yleistä näkyvyyttä saataisiin lisättyä.

Tutkielmani tulokset viittaavat siihen, että yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten ihmiskaupan, kattava analysointi vaatii sen taustalla olevien sosiaalisten rakenteiden ja mekanismien ymmärtämistä. Sosiaalinen konstruktionismi onnistui avaamaan ihmiskaupan tunnistamisen taustalla olevia käytäntöjä, kuten sitä, miten ihmiskaupan käsite ja sille annettu merkitys ovat muodostuneet ja vakiinnuttaneet asemansa yhteiskunnallisessa keskustelussa neuvottelujen ja vallankäytön myötä. Teoriaa voisi olla hyödyllistä käyttää myös jatkotutkimuksessa. Esimerkiksi ihmiskauppaa tunnistavien teknologisten menetelmien kehittämisessä voisi tulevaisuudessa hyödyntää konstruktionistista käsitystä ilmiön sosiaalisista ja kulttuurisista yhteyksistä. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa tunnistusmenetelmien kouluttamista vertailemaan syvemmin esimerkiksi aikuisviihdemainoksissa esiintyviä sanavalintoja, mahdollisia riippuvuussuhteita ja käyttäytymismalleja järjestelmällisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan tunnistamiseksi. Näin ainakin teoriassa analyysimenetelmiin voisi operationalisoida osaksi kyvyn huomioida paremmin toimintaympäristössä ilmeneviä sosiaalisia ja kulttuurisia seikkoja sekä kokonaiskuvaa. Kokonaisuudessaan tutkielmani siis korostaa ihmiskaupan tunnistamisen taustalla vaikuttavia yhteiskunnallisia prosesseja, joiden tiedostaminen on myös tulevaisuudessa välttämätöntä ilmiön paremmaksi ymmärtämiseksi ja torjumiseksi.

Lähteet

- Autio, T. L., & Karjala, A. (2012). Ihmiskauppa ja ihmisoikeudet. Teoksessa Ervo, Laura–Lahti, Raimo–Siro, Jukka (toim.): Perus- ja ihmisoikeudet rikosprosessissa. Helsingin hovioikeus, Helsinki, 175–215.
- Auvinen, A. (2025, 19. maaliskuuta). Syyttäjä: ”Jopa puolustuksen todisteet tukevat syytettä ihmiskaupasta” – marjakäräjillä vihdoinkin loppulausuntojen aika. Yle. <https://yle.fi/a/74-20150110> [luettu 29.4.]
- Berger, P. L., Luckmann, T., Raiskila, V. & Aittola, T. (1994). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Gaudeamus.
- Burr, V. (2015). Social Constructionism (Third edition.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315715421>
- Dimas, G. L., Konrad, R. A., Lee Maass, K. & Trapp, A. C. (2022). Operations research and analytics to combat human trafficking: A systematic review of academic literature. PLoS one, 17(8), e0273708.
- ECPAT International. Trafficking: The third-largest crime industry in the world. ECPAT.
<https://ecpat.org/trafficking-the-third-largest-crime-industry-in-the-world/> [luettu 3.3.]
- Euroopan parlamentti. (2023, 27. elokuuta). Tekoäly: Mitä se on ja miten se toimii?
https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/9/story/20200827STO85804/20200827STO85804_fi.pdf [luettu 23.3.]
- Gerry, F., Muraszkievicz, J. & Vavoula, N. (2016). The role of technology in the fight against human trafficking: Reflections on privacy and data protection concerns. Computer Law & Security Review, 32(2), 205–217.
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2023). Global organized crime index 2023: Global overview & results. <https://ocindex.net/report/2023/03-global-overview-results.html> [luettu 3.3.]
- Hacking, I. (2009). Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Vastapaino.
- International Labour Organization. (2024). Profits and poverty: The economics of forced labour (2. painos). International Labour Office.
https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-10/Profits%20and%20poverty%20-%20The%20economics%20of%20forced%20labour_WEB_20241017.pdf [luettu 3.3.]
- International Labour Organization (ILO), Walk Free, and International Organization for Migration (IOM). (2022). Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage. Geneva: ILO.

- https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40ed_norm/%40ipec/documents/publication/wcms_854733.pdf [luettu 3.3.]
- Kahlos, M. (2019). Antiikin ihmiskauppa ja tutkijan tunteet. Trivium – Tampereen yliopisto. <https://research.tuni.fi/trivium-fi/articles/antiikin-ihmiskauppa-ja-tutkijan-tunteet/> [luettu 29.3.]
- Kjellgren, R. (2022). Good tech, bad tech: Policing sex trafficking with big data. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 11(1), [149]–166.
- McCarthy, L. A. (2014). Human trafficking and the new slavery. *Annual Review of Law and Social Science*, 10, 221–242.
- Meyer, L. & Shelley, L. (2020). Human Trafficking Network Investigations: The Role of Open Source Intelligence and Large-Scale Data Analytics in Investigating Organized Crime. *International Journal on Criminology*, 7(2)2020, 87–100.
- Milivojevic S., Moore H. & Segrave M. (2020). Freeing the Modern Slaves, One Click at a Time: Theorising human trafficking, modern slavery, and technology. *Anti-trafficking Review*, (14), 16–32.
- Musto, J. L. & Boyd, D. (2014). The trafficking-technology nexus. *Social Politics*, 21(3), 461–483.
- O’Connell Davidson, J. (2010). New slavery, old binaries: human trafficking and the borders of ‘freedom’. *Global networks*, 10(2), 244–261.
- Polaris Project. (2021, 12. toukokuuta). Trafficking vs. smuggling: Understanding the difference. Polaris. <https://polarisproject.org/blog/2021/05/trafficking-vs-smuggling-understanding-the-difference/> [luettu 2.5.]
- Rendic, P. (2015). Ihmiskaupan kasvot. Uusi tie.
- Roth, V. (2012). *Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims: A Study on the Impact and Future Challenges of International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings*. BRILL.
- Salminen, A. (2023). Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin.
- Shahid, T., Zain, O. F., & Khan, S. (2024). Human Trafficking in Afghanistan: An Examination through the Lens of Social Constructivism. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, 44(3), 403–412. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12731087>
- United Nations. (2002, 20. marraskuuta). Address by Kofi Annan at the “Conference on Human Trafficking”. United Nations. <https://press.un.org/en/2002/sgsm8323.doc.htm> [luettu 2.5.]

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Human Trafficking.

<https://www.unodc.org/unodc/en/human-Trafficking/Human-Trafficking.html> [luettu 9.2.]

U.S. Department of Justice. Human trafficking. U.S. Attorney's Office – District of Rhode Island. <https://www.justice.gov/usao-ri/human-trafficking> [luettu 9.2.]

Weitzer, R. (2014). New Directions in Research on Human Trafficking. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 653(1), 6–24.

Wen, J., Klarin, A., Goh, E. & Aston, J. (2020). A systematic review of the sex trafficking-related literature: Lessons for tourism and hospitality research. *Journal of hospitality and tourism management*, 45, 370–376.

Liitteet

Liite 1. Kirjallisuusaineisto

Tekijät, vuosi ja artikkelin nimi	Julkaisija	Tutkimusmenetelmät ja aineisto
Alvari, H., Shakarian, P., & Snyder, J. K. (2017). Semi-supervised learning for detecting human trafficking.	Security Informatics, 6, 1–14.	Tutkimuksessa kehitetty S3VM-R (Semi-Supervised Support Vector Machine) -malli ja tekstidata Backpage-verkkosivustolta
Andrews, S., Brewster, B., & Day, T. (2018). Organised crime and social media: a system for detecting, corroborating and visualising weak signals of organised crime online.	Security Informatics, 7(3), 1–21.	Formaali käsiteanalyysi (engl. Formal Concept Analysis, FCA), datan kerääminen ja sen yhdistäminen sijaintitietoihin sekä luonnollisen kielen prosessointi (engl. Natural Language Processing, NLP) sekä sosiaalisen median alustat, kuten Twitter
Arora, A., Nakov, P., Hardalov, M., Sarwar, S. M., Nayak, V., Dinkov, Y., Zlatkova, D., Dent, K., Bhatwdekar, A., Bouchard, G. & Augenstein, I. (2023). Detecting harmful content on online platforms: what platforms need vs. where research efforts go.	ACM Computing Surveys, 56(3), 1–17.	Luonnollisen kielen prosessointi, avainsanat, kone- ja syväoppimismenetelmät, vihamielistä tai haitallista sisältöä tunnistavat sanastot, multimodaaliset eli tekstiä ja kuvia yhdistelevät työkalut sekä keskustelufoorumit, sosiaalisen median alustat, myyntipalstat ja näiden yhdistelmät, kuten Facebook, Twitter ja Amazon
Dubrawski, A., Miller, K., Barnes, M., Boecking, B., & Kennedy, E. (2015). Leveraging publicly available data to discern patterns of human-trafficking activity.	Journal of Human Trafficking, 1(1), 65–85.	Koneoppimismenetelmät ja noin 37 000 aikuisviihdeainosta
Giommoni, L., & Ikwu, R. (2024). Identifying human trafficking indicators in the UK online sex market.	Trends in Organized Crime, 27(1), 10–33.	Tutkimuksessa kehitetty tiedonkeruuohjelma (engl. crawling and scraping software) ja 17 362 seksityöpalvelumainosta verkkosivustolla

L’Hoiry, X., Moretti, A., & Antonopoulos, G. A. (2024). Identifying sex trafficking in Adult Services Websites: an exploratory study with a British police force.	Trends in Organized Crime, 27(1), 34–55.	Analyysityökalu Sexual Trafficking Identification Matrix (STIM) ja aikuisviihdeprofiilit
Nagpal, C., Miller, K., Boecking, B., & Dubrawski, A. (2017). An entity resolution approach to isolate instances of human trafficking online.	Proceedings of the RDWorkshop on Noisy User-generated Text, 3: 77–84.	Koneoppimismenetelmät, erityisesti entiteettien tunnistaminen ja yhdistäminen (eng. entity resolution pipeline) ja 5 miljoonaa ilmoitusta Backpage-verkkosivustolta
Volodko, A., Cockbain, E. & Kleinberg, B. (2020). “Spotting the signs” of trafficking recruitment online: exploring the characteristics of advertisements targeted at migrant job-seekers.	Trends in Organized Crime 23, 7–35.	Kvantitatiivinen sisällönanalyysi ja 430 työpaikkailmoitusta verkkosivustolta darbasuzsienyje.org